

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ KÜLTÜR YAYINI

Mart 2003

Bütün Dünya

2000

192297 Sayı: 2003/03 Fiyatı: 2.000.000 TL.

■ **ANKARA'NIN
"GENÇLER"İ
BU AY SEKSEN
YAŞINA BASTI**

Sayfa: 37

■ **ÇANAKKALE
SAVAŞI'NDA
KINALI ALİ
VE ŞEHİTLİK
ÖYKÜSÜ**

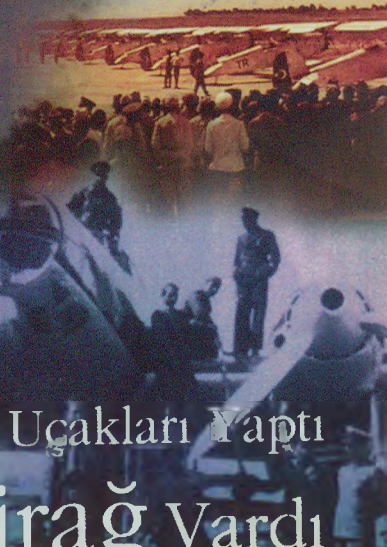
Sayfa: 66

■ **İPRA'NIN
BAŞINDA
ŞİMDİ BİR
TÜRK KADIN**

Sayfa: 43

■ **İSTANBUL
BOĞAZI VE
BUZLARLA
KAPLANDIĞI
"O" YILLAR**

Sayfa: 97

Türk Demiryolları, Türk Uçakları Yaptı
Bir Nuri Demirağ Vardı

Sayfa: 16

Cumhuriyet Kuşağının Not Karnesi

Nuri Demirağ

İş adamı, Girişimci

Sivas'ın Divriği'de, 1886 yılında doğdu. •1889 yılında, babası Yargıç Ömer Bey atan düşerek öldü. Kardeşi Abdurrahman Naci Bey doğdu. •1903 yılında, 17 yaşındayken, Ziraat Bankası'nın açtığı sınavda başarı göstererek Ziraat Bankası Kangal Şubesi'nde işe girdi. •1904 yılında, Koçgiri şubesine atandı. •1909 yılında, büyük kıtlık başgösterince depolarda terk edilen tahılı kişisel inisiyatifi kullanarak halka uygun ederle sattı. •Hakkında soruşturma açıldı. Gerçek ortaya çıkınca ödüllendirildi. •1910 yılında, Maliye Bakanlığı'nın açtığı sınavı kazandı. •İstanbul'a atandı. •Beyoğlu varidat memuru oldu. •Taksim Kışlası ve Talimhane'nin Fransızlar'a verilmesini engelledi. •Hasköy Mal Müdürlüğü'ne getirildi. •Maliye Mektehi Alisi'nde gece derslerine katılarak yüksek öğrenimini yaptı. •1918 yılında, Maliye'nin Tatavla Şubesi'ni denetlerken işgalcilerin hakaretine uğradı. •Memurluktan istifa etti. •Yabancıların tekelinde olan sigara kağıdı işine girdi. •İlk Türk sigara kağıdı yapımını başlattı. •Ürettiği sigara kağıdına "Türk Zaferi" adını verdi. •1920 yılında, Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin Maçka Şubesi'nin yöneticisi oldu. •Cumhuriyet'in ilanından sonra, Fransızlar üstlendikleri demiryolu yapımını bırakınca 24 Mart 1926 tarihinde kardeşini memurluktan ayırarak bu işi üstlendi. •1931 yılında, Asya'yı Avrupa'ya bağlayacak boğaz köprüsü projesini yaptı. Amerika'dan uzmanlar getirtti. •4 yıl süren araştırmalarının sonucunda hazırladığı projeyi Salih Bozok, Atatürk'e götürdü. Atatürk çok beğendi. Hükümete gönderdi. Hükümet reddetti. •Yıldız Sarayı önündeki yıkık ta-

rihi çeşmeyi yeniden ayağa kaldırdı. Bu geleneğini yıllarca sürdürdü. Toplam 43 çeşme yaptırdı. •1933 yılında, Divriği'ye enerji sağlama planlarını yaparken (1966 yılında ele alınan) Keban Barajı projesini ilk kez dile getirdi.

Bursa'da Sümerbank Merinos Fabrikası'nın yapımına başladı. •1934 yılında, yabancılardan tekel oluşturarak çimentoyu 33 Lira'ya satmaya başladıklarını görünce çimento fabrikası kurmak istedi. 13 Lira'ya satmayı önerdiği halde fabrika kurmasına izin verilmedi. •Atatürk ona ve kardeşine Demirağ soyadını verdi. •Yapımcısı olduğu İzmit Seka Kağıt Fabrikası'nın temeli atıldı. •İstanbul hal binası inşaatlarının yapımını üstlendi, kısa sürede tamamladı. •17 Eylül 1936 tarihinde, Beşiktaş Nuri Demirağ Uçak Atölyesi'nin temeli atıldı. •Divriği'de yapılacak olan fabrika için çalışmalara başladı. •150 yataklı öğrenci yurdu yaptırdı. •1937 yılında, Karabük'te demir çelik fabrikasının yapımına başladı. •Piraye Hanım ile evlenen Nâzım Hikmet'e evini açtı. Geçtiğimiz yıl yitirdiğimiz üvey oğlu Memet Fuat'la birlikte bu evde yaşamalarına yardımcı oldu. •1938 yılında, Erzincan'da deprem olunca evdeki tüm giyecek ve yiyecekleri yanına alıp Erzincan'a koştu. Bölgeye varan ilk yardım ekibi onundu. •Türk Hava Kurumu, 65 uçak satın almak için sipariş verdi. •Türk Hava Kurumu Nuri Demirağ'a verdiği uçak siparişini iptal etti. Olay mahkemeye yansıdı. İki ayrı bilirkişinin olumlu rapor yazmasına karşın THK uçakları almadı. •27-28 Aralık 1939 tarihinde Cumhuriyet tarihinin en büyük depremi Erzincan'da yaşandı. 5 Ocak 1940 tarihinde Nuri Demirağ kurtarma çalışmalarına katıldı. Depremde evlerini yitirenlere prefabrik evler yaptı. •İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde bir uçak mühendisliği bölümünün açılması için öncülük etti. •Türkiye'nin ilk yerli paraşüt üretimini gerçekleştirdi. •6 Temmuz 1941 tarihinde ilk uçuşunu pilot olarak yetiştirdiği oğlu Galip Demirağ'ın kullandığı uçakta yaptı. •1942 yılında, yapımcılığını üstlendiği Sivas Çimento Fabrikası hizmete girdi. •Mısır ve Buda valiliği yapan Divriğili Melek İbrahim Paşa'nın Edirne'de bulunan ve yok olma tehlikesi içindeki mezarını koruma altına aldırıp yeniden düzenletti. •Hükümetten gereken desteği

alamayan Nuri Demirağ'ın Divriği'de yapmayı planladığı Gök Üniversitesi, 100.000 kişilik sanayi kenti, örnek köy projeleri kağıt üstünde kaldı. •1944 yılında, Nuri Demirağ'a ait uçak pisti, fabrika ve etüd merkezinin bulunduğu alan istimlak edildi. •Ürettiği Nu D. 38 adını taşıyan çift motorlu 6 kişilik yolcu uçağı yurt dışında büyük ilgi gördü. •Dünya havacılığı yolcu uçakları A sınıfına alındı. •25 Ekim 1944 tarihinde, İstanbul'dan Ankara'ya ilk deneme uçuşunu yaptı. •8 Temmuz 1945 tarihinde siyasete atıldı. •Milli Kalkınma Partisi'ni kurdu. •Türkiye'nin çok partili yaşama geçişini başlattı. •1946 yılında, seçimlere katıldı. Ancak başarı gösteremedi. •MKP'nin basın tarafından engellendiğini düşünen Demirağ, bir mathaa kurarak 100 bin satacak bir gazete planladı. •1947 yılında, Ziya Şakir, "Nuri Demirağ Kimdir?" adlı kitabını yayımladı. •1948 yılında Milli Kalkınma Partisi'nin propagandası için bir radyo istasyonu kurmak istedi. •İzin verilmedi. •1951 yılında, evsiz ve açıkta kalan Neyzen Tefvik'e ev verdi. •Amerika ve Kanada'ya gitti. •Türk Amerikan Dostluk Derneği'nde bir konuşma yaptı. •Dönüşünde, 30 Mayıs 1945 tarihinde, MKP'yi toplayarak Amerika ve Kanada izlenimlerini anlatarak "Amerikan iş adamları ve sermayedarları işbirliği yapabilmek için karşılarında oldukça dürüst ve çalışkan yüksek niteliklere sahip Türk iş adamlarını görmek istiyorlar" diyerek Türk Amerikan ilişkilerinde ekonomik ve ticari boyutun ağırlıklı olmasını istedi. •1952 yılında, Pakistan'da yapılan İslam Kongresi'ne Türkiye'yi temsilen katıldı.

Demokrat Parti listesinden milletvekili oldu (1954). •"Makam ve memuriyet güçlerini kötüye kullanarak kamu düzenini çiğneyen ve genel ahlakı bozanlar hakkında cezai yaptırım uygulanmasını" isteyen yasa önerisini meclise sundu. Çölleşme, tarım ve hayvancılıkta gerileme, enerji, barajlar, köprüler, limanlar, körfezler, uluslararası işbirliği ve dayanışmalar meclis kürsüsünden ulusun temsilcilerine aktarmaya çalıştığı gerçeklerden kimileriydi. •1957 yılında, mecliste kötü gidişi ağır bir dille eleştiren tarihi bir konuşma yaptı. Çalışanlar arasındaki ücret adaletsizliğinin ve uçurumun kapatılmasını isteyen yasa teklifini sundu. •Nuri Demirağ, 1957 yılında İstanbul'da öldü. •

İŞ ADAMLIĞI, SANAYİCİLİĞİ VE POLİTİKACILIĞIYLA ÖRNEK BİR YURTSEVER:

NURİ DEMİRAĞ

• Yaşar Öztürk - *Bütün Dünya* •

1 923 yılında daha Cumhuriyet ilan edilmeden Mustafa Kemal, İzmit'te gazetecilerle görüşürken onlara "Kasabalarda, kentlerde iş adamları vardır. Fakat köylü sınıfı temeldir. Yalnız bunun çıkarı sağlanırsa bu iş adamlarının çıkarı zedelenir mi? Hayır, buna olanak yoktur. Çünkü bir kere bu iş adamları halk için gereklidir. Bunlar birbirinden ayrılmazlar. Birbirlerine gerekmektedir. Tersine iş adamlarını desteklemek, ileriye doğru yönlendirmek gerekir. Ve bu başlı başına dikkate

te alınacak bir hedeftir. Bundan dolayı halkçılık açısından düşünlüğü zaman bunların da hakkının verilmesi gerekir. Kasabalarda orta tüccarlar vardır. Fakat bu orta tüccarlar bile yine köylü ve halk için gerekli olan bir sınıftır. Bunları da yok edemeyiz, zarar veremeyiz. Tersine onları da korumak ve daha çok zengin yapmak zorundayız. Ülkemizin genel çıkarları da bunu buyurmaktadır. Bu orta tüccarların üstünde ne var? Büyük tüccarlar... Büyük sermaye sahipleri... Sorarım beyler,

Ülkemizde büyük sermaye sahibi, çok servet sahibi kaç kişi vardır ve bunların kaç parası vardır. Bana Türkiye’de kaç tane milyoner gs-terebilirsiniz? Ve en zengin adamımızın kaç parası vardır. Elli bin lira, yüz bin lira... Sermaye nedir?

Kapitalist olarak ortaya koyacağımız ve üzerlerine hücum edeceğimiz bunlar mıdır? Hayır beyler, bu ülke ve bu ülkenin insanları daha çok zengin olmaya zorunludur ve bu hakkıdır. Bunun için onların servetlerine göz dikmeyeceğiz ve orta tüccarları da onların düzeyine çıkaracağız ve hep beraber daha çok zengin olacağız. İsteriz ki beyler, ülkemizde çok ve çok milyonerler, milyarderler olsun! O zengin insanlar başlı başına bu ülkede bankalar, şimen-diferler, fabrikalar, şirketler vb. sanayiye kursunlar! Bizi yabancının sermayesine muhtaç bırakmasınlar. Dolayısıyla onlara düşman olmak değil onları daha çok zengin etmek bu ülkenin gerçek çıkarları gereğindendir. O halde beyler onlar halktır, onlar da bu topluluğun içindedir.”

Balıkesir’de de “Bu ulusun siyasi partilerden çok canı yanmıştır. (...) Diğer ülkelerde partiler ekonomik amaçlar üzerine kurulmuş ve kurulmaktadır. (...) Bu nedenle biraz parası olanlara da düşman olacak değiliz. Tersine lkemizde birçok milyonerin hatta milyarderin yetişmesine çalışacağız” açıklamasını yaptı.

Namuslu, alışkan ve zengin insanların çoğalmasını isteyen Mustafa Kemal’in bu dşn ger-

ekleştirecek insanlardan biriydi Nuri Demirağ.

1886 yılında bir Anadolu kasa-basında doğdu. Üç yaşında babasını yitirdi. Beş yaşında okula başladı. Okurken alışma yaşamına da atıldı. Okuduğu okulda yarıdımıcı öğretmenlik yaptı. Okulu bitirdiğinde 17 yaşında bir delikanlı olarak Ziraat Bankası’na memur oldu. Halk açlıktan kınılırken depolarda çürümeye yüz tutan tahılı sattı. Bu onun ilk başarısını elde edişi ve ilk soruştırmaya uğrayışına neden oldu. Buğdayı rtse, halk da açlıktan lse soruştırmaya uğramazdı. Bunu göze aldı. Soruştırmadan aklandı. Maliye Bakanlığı’nın sınavını kazandı. İstanbul’a yola ıkacağında kent, o güne dek görülmemiş bir kalabalık eşliğinde ağlayarak onu uğurladı. İstanbul’a geldiğinde yine ulusunun çıkarları doğrultusunda çalışmayı sürdürdü. Taksim Kışlası ve Talimhane’nin Fransızlar’a verilmesini engelledi. Hasköy Mal Müdürlüğü’ne getirildi. Maliye Mekteb-i Ālisinde gece derslerine katılarak yüksek öğrenimini yaptı. İşgalcilere gösterilen ayrıcalığa dayanamıyordu. “Ulusal onuru ve şerefi üçbuçuk ayaktakımının ayakları altında çiğ-nenen bir hükümete memurluk edemem” dedi ve istifa etti.

Bütün servetini ticari alanda değerlendirmeye karar verdi. O yıllarda yabancılardan tekelinde olan sigara kağıdı işine girdi. İlk Türk sigara kağıdını üretti. Büyük bir cesaret isteyen girişimdi. Bununla yetinmedi, ürettiği ürüne “Türk Zaferi” adını verdi. İşyerine “satış

peşin, fiyat kesin, pazarlık yok" levhasını astı. Daha sonraki yıllarda da iş yerlerine benzeri levhalar asmayı gelenek edindi. Müdafaa-i Hukuk içinde yer aldı. Anadolu'ya yardım gönderdi. Dışalım ve satım işlerine başladı. 40 yaşına bastığı gün yazdırdığı bağış belgesinde "Var olan ve yaşamımın sonuna kadar çalışmamdan elde edilecek olan kişisel servetimden aile ve evlatlarımın orta halde geçimlerine yetecek ve yavrularımın yüksek öğrenim masraflarını sağ-

bölgelerde ekonomik geçim kaynaklarının yaratılması projesini yaşama geçirdi. Kadınları ve köylüleri el sanatlarını geliştirmeye yönlendirdi.

Nuri Demirağ işlerini uzaktan kumanda ile yürüten biri değildi. İyi ve kötü günlerinde işçilerinin yanında oldu. Özellikle işlerin zorlaştığı tünel, engebeli arazi çalışmalarında işçilerle birlikte omuz omuza çalıştı. Samsun-Erzurum, Fevzipaşa-Diyarbakır, Afyon-Dinar, Sivas-Erzurum, demiryolu ağı

ile kentler birbirine bağlandı. Bu çalışmalar ile değil, devlete kazandırdığı para ve güç ile övündü. Atatürk bu hizmetlerinden dolayı Mühürdarzade olarak tanınan iki kardeşe Demirağ soyadını verdi. Hastalık, Hatay, iç isyanlar, gerici muhalefet ile boğuşan Atatürk ile Nuri Demirağ'ın arasını açmaya çalışan-

layacak tutar çıkarıldıktan sonra yaşarken yapmaya başarılı olamayacağım yararlı kuruluşlar meydana getirmek ve sürdürmek koşuluyla kişisel servetimi bağışladım" dedi.

C umhuriyet'in ilanından sonra bir Fransız şirketi, üstlendiği demiryolu yapımı işinden çekildi. Nuri Demirağ demiryolu girişiminin yarım kalmasına çok üzüldü. İçine sindiremedi. Demiryolu adım adım ilerlerken geri kalmış

lar vardı. Özellikle Enver Paşa'nın kardeşi başta olmak üzere, yönetim karşıtları ile olan dostluğunu kullanmak isteyenler oldu. Ancak Nuri Demirağ kapısı herkese açık olan biriydi.

Geçtiğimiz yıl aramızdan ayrılan yazar Memet Fuat'ın annesi Piraye ile evlenen Nâzım Hikmet cezaevinden çıktıktan sonra kiralık ev aradı. O günleri yazan Hasan İzzettin Dinamo Nâzım Hikmet'in ağzından şöyle aktarıyor:

"Yaşama koşullarımız çok dar-
dı. Ayrıca evlerinde oturduğumuz

Nuri Demirağ, ilk yerli sigara kağıdı "Türk Zafere"ni üreterek girişimciliğe ilk adımını attı.

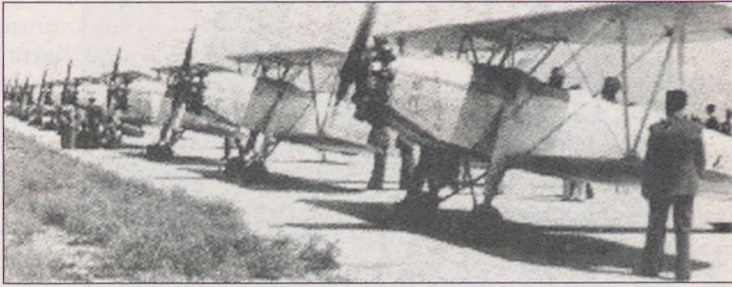
mülk sahipleri de bizi patlayacak bir bomba gibi gördüğünden sık sık kapı dışarı edilmek tehlikesiyle karşılaşılıyordu. Bir gün kendimize göre alçakgönüllüce bir ev ararken gazetede bir ilan gördük. Bu Anadolu'yu demir ağlarla örmeye çalışan çok zengin müteahhitlerden Nuri Demirağ'ın apartmanında bir çekme katın ilanıydı. Gündüzün matbaada pek çok düzeltme işim olduğundan ancak akşama doğru başımda ünlü yağlı kasketim, üstümde kirlice iş elbisesiyle Nuri Demirağ'ın yazıhanesine uğradım... Demirağ bir yandan kılık kıyafeti-me bir yandan da düzgün konuşmama, aydın kişilere özgü yüz çizgilerime bakıyor, te-

reddütler geçiriyordu. Nereden usuna geldiyse birdenbire adımı sordu 'Nâzım Hikmet' dedim. Sen misin bunu söyleyen? Koca Demirağ birdenbire yerinden fırlayarak üstüme atıldı. 'Vay sen ha? Nâzım Hikmet ha? Neden deminden beri söylemezsin de beni tereddütler içinde bırakırsın? Baksana şu raflara eksiksiz bütün kitapların orda. Ben senin Türkiye'de en iyi okuyucularından, beğenenlerinden biriyim' diyerek durmadan elimi sıkıyor, sıcak bir dostlukla sallıyordu. 'İstedğin ev olsun, Nâzım'cığım. O daireyi bu andan başlayarak sana ayırıyorum. Para pul iste-

mem. Verirsen darılırim. İsteğince otur? Sıcak su da vardır' dedi."

Yıllar sonra yersiz yuvasız kalan Neyzen Tevfik'e de sahip çıktı. Alkol en çok kızdığı ve karşı çıktığı alışkanlıkların başında geliyordu. Buna karşın Neyzen'e para gönderiyordu. Neyzen son yıllarını onun verdiği evde geçirdi ve orada öldü. Filozof Rıza ve Neyzen Tevfik'i sık sık evinde konuk edip yemek yer, görüş alışverişinde bulunurdu.

Atatürk'ün düşlediklerini yaşa-

Nuri Demirağ'ın ürettiği "Türk yapımı" uçaklar

ma geçiren biriydi Nuri Demirağ. Demiryolu yanında Atatürk'ün "Gelecek Göklerdedir" diyerek işaret ettiği yolda önemli adımlar attı. O yıllarda hava gücünü artırmak için illerde paralar toplanıyor, alınıp orduya armağan edilen uçaklara o ilin adı veriliyordu. Zengin iş adamlarından da para isteniyordu. Vehbi Koç 5 bin Lira verirken Abdurrahman Demirağ üç uçak parası 120 bin Lira verdi. Nuri Demirağ ise "Siz ne diyorsunuz? Benden ulus için bir şey istiyorsanız en mükemmeliyi istemelisiniz. Madem ki bir ulus uçaksız yaşayamaz. Öyleyse bu yaşama aracını başkalarının bağışın-

dan beklememeliyiz. Ben bu uçakların fabrikasını yapmaya adayım" diyerek kollarını sıvadı. Bu ünlü bir deyişin gerçekleşmesiydi. Bir insana her gün balık tutup vereceğine ona balık tutmayı öğretmek demektir.

Yurt dışında incelemelere başladı. Düşüncesini şöyle anlatıyor:

"Avrupa'dan Amerika'dan lisanslar alıp uçak yapmak kopyacılıktan ibarettir. Demode tipler için lisans verilmektedir. Yeni icat edilenler ise büyük bir sır, büyük bir kıskançlıkla saklanmaktadır. Bu-

yardımcısı Selahattin Alan üretilen uçaklardan birini deneme uçuşu için, Eskişehir İnönü Havaalanı'na, uçuş ve alan deneyimi az olmasına karşın bizzat götürmek istedi. Eskişehir'de uçak, alana hayvanların girmemesi için kazılan çukura düştü ve pilot da yaşamını yitirdi. Bu fırsatçılar için beklenen an oldu. Bağımsız denetçilerin verdiği olumsuz raporlara karşın Türk Hava Kurumu sipariş ettiği 65 uçağı almaktan vazgeçti. İş yargıya yansıdı ancak siyasi baskıların etkisiyle mahkeme

olumsuz karar verdi. Nuri Demirağ amacını şöyle dile getiriyordu:

"Ben burada uçağın bir ölüm beşiği olmadığını kanıtlamaya çalışıyorum. Uçak bugün gördüğünüz ulaşım araçlarının en cana yakınıdır. Burada 16.000 uçuş yapıldı. Ve bugüne kadar bir kimsenin bile burnu kanamadı. 16.000 değil 16 milyon uçuş bile olsa

Zaman zaman uçuşlara da katılan Nuri Demirağ, başpilot Basri Alev'le bir uçuştan dönerken

nunla birlikte kopyacılık sürdürülürse modası geçmiş şeylerle boş yere zaman geçirilecektir. Şu halde Avrupa ve Amerika'nın son sistem uçaklarına karşılık yepyeni bir Türk tipi yaratılmalıdır."

Nuri Demirağ, her işte temelin eğitim olduğuna inanıyordu. Uçuş okulu kurdu. Erdal ve Ömer İnönü bu kurslara katılanlar arasındaydı. İyi bir mühendis olan

kimsenin burnu kanamayacaktır. Burada egemen olan 6 ilkeye bağlı kalındıkça hiç kimsenin uçaktan bir zarar görmeyeceğine inanmış bulunuyorum. Bütün isteğim Türk gençliğinin kanatlanmasını görmektir. Bu yolda bütün kişisel servetimi adanmış bulunuyorum. Gerekirse sırtımdaki gömleği bile bu amaç uğruna satmaya hazırım."

THK, Fransa'dan kullanımdan kaldırılan Henrio uçaklarını satın aldı. Gelen uçaklar kısa bir süre son-

Nuri Demirağ Gök Okulunda bir uçuş hava ve uçaklarında uçan uçaklar

Nuri Demirağ Gök Okulunda tören

Dün hava alanına dolan mahperi kalabalık Türk gençliğini havacılığa karşı duyduğu derin aşkı açıkça ifade ediyordu.

Tarihçisi: Dr. Gök Okulunda gelen havacılarımız Türk avcı uçakları ve uçaklarla uçuş yaptılar

Nuri Demirağ Gök Okulu mezunu pilotların, Türk yapımı uçakları kullanarak katıldıkları tören, dönemin etkin gazetesi Tasvir-i Efkâr'da yukarıdaki biçimde duyurulmuştu.

ra hurdaya atıldı. Nuri Demirağ, 10 milyonluk zararı sineye çekti. Çok geçmeden üzerinde fabrika ve uçuş etüt merkezi olan Yeşilköy'deki arazisi yok fiyata kamulaştırıldı.

İsmet İnönü'ye birer yıl arayla iki mektup yazdı. Yanıt alamadığı mektuplarda şunları sıraladı:

“İşçilerim ve fabrika per-

soneli işsiz kalmıştır. Tam ve yetkin bir iş alanı bulamamışlardır. Bu kurum ülke savunması için yararlı bulunuyorsa derhal sipariş verilerek yaşatılmasının sağlanması isteğini mareşal hazretlerine çekilen telgrafta şimdiye kadar cevap alınmamıştır. Bu uğurda şimdiye kadar harcanan birbuçuk milyon ile –hoş karakterim buna uygun değil ya– örneğin 15-20 han, apartman yaptırır, yılda 150-200 bin Lira gelir alarak, istediğim yerde gezip tozardım. Kısacası Türk'e atasından miras ve dünyaya örnek olmuş atçılığın bugünkü biçimi havacılıktır. (...) Bir yıldan beri süren (İkinci Dünya) savaşlarının hiçbirinde süngü süngüye savaşıldığı duyulmamıştır. Vatanın savunması için düşmanların silahlarından daha üstün daha bol araçla ve Türk dehâsinin ürünü olan yeni yeni buluşlarımızla gerektiğinde

dünyaya karşı koymaktan asla çekinmeyen kahraman Türk askerleri donatmak, devleti yönetenlere ve başında bulunanlara aittir. Atalarımız birkaç yüz yıl önce kaleler, hisarlar ve surlar içinde ve dışında savaşlar kazandılar, ülkeler ele geçirdiler diye biz de geçmişe mi geri dönelim? Yerimizde mi sa-

yalım? Düşmanlarımızı alt etmek için onları en modern ve yeni icat silahlarımızla karşılamalıyız.”

B enzer bir durum aynı yıllarda İngiltere'de yaşanıyordu. İlerlemiş yaşında emeklilik günlerini yaşamaya çalışan Churchill, İngiltere parlamentosuna, kamuoyuna ve hükümete uyarılar yaparak Nazilerin hızlandırdığı uçak yapımına dikkat çekerek ülkesini savaşa karşı uyanık olmasını ve hava gücünü artırmasını istiyordu.

İlk Türk uçağı yanında ilk Türk yapımı paraşüt üretimini de gerçekleştiren Nuri Demirağ yılmadı, yeni projelere yöneldi. Divriği'de başlayacak kentleşme, köy-kent projeleri geliştirdi. Ülkenin yer altı kaynaklarının, madenlerin, petrolün kullanımı için planlar hazırladı. Maden ve sanayi kentleri tasa-

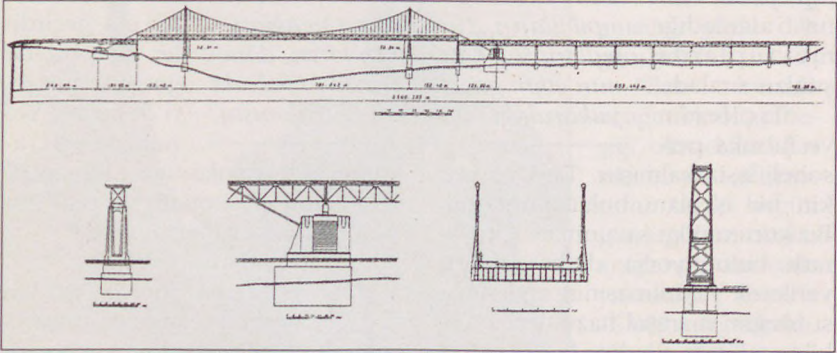
larını yaptı. Bu yapılar içinde spor tesisi, havaalanı, yunak, kooperatif, okul, revir gibi çağdaş kent planlamasında yer alan her türlü tesis vardı.

1 931 yılında Asya'yı Avrupa ile birleştirmeyi düşündü. 4 yıl süren bir etüt çalışması sonucu Amerika'nın en büyük çelik fabrikası ile de görüşerek bugün bile sahip olmadığımız, içinden demiryolunun da geçeceği bir köprü yapmak istedi. Salih Bozok bu projeyi Atatürk'e götürdü. Ata-

çimentoyu 13 Lira'ya satmaya söz verdi. Ancak çimento fabrikasını yapmasına izin verilmedi. Keban Barajı'nı gündeme getirdiğinde onun o gün için değil 50 yıl sonrasını düşünerek planlar yapan ileri görüşü anlaşılamamıştı.

Yönetenlerin, bürokrat ve aristokratların engelleriyle her türlü atılımı durdurulan Nuri Demirağ bir ilki daha gerçekleştirdi. Çok partili yaşamın kapılarını açtı. İnancı şuydu:

"Ekonomik ve sanayi alanında kalkınmamış uluslar, siyasi bütün-

Nuri Demirağ'ın Ahırkapı-Salacak arasına yaptırmak istediği asma köprü'nün projesi

türk bu projeyi çok beğendi ve hükümete gönderdi. Ankara'da Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya "Olmaz bu iş" diyerek kesip attı. "Kent in güzelliğini bozar" diye projesi geri çevrildi. Nuri Demirağ görüşmeden ayrılırken "Bu iş olacaktır. İstanbul buna muhtaçtır. Ben yapmazsam evladına bırakırım" dedi.

1934 yılında bu kez Çimento işine el attı. Yabancıların elinde olan çimento üretim ve satışında büyük bir vurgun vardı. Oturup çalışmalar yaptı. 33 Lira'ya satılan

lüklerini de sağlayamazlar."

Bu nedenle partisinin adını Milli Kalkınma Partisi koydu. Nuri Demirağ'ın düşüncelerine aldırış etmeyenler onun parti toplantılarında konuklarını kuzu kestirerek ağırlamasından yola çıkarak "Kuzu Partisi" adı vererek küçümsedi.

38 maddelik parti tüzüğü bugün bile önemini koruyor. İşte tüzükten seçmeler:

"Çeşitli görüşlere bürünerek soysuz bir ruh hali taşıyanlar, sözü ile işi arasında çelişki bulunanlar, il-

kelerimize aykırı ve ülkenin zararına yabancılar çıkarına hizmet edenler, halk arasında kötü ad ve ünle tanınanlar, memurluk görevlerini kötüye kullananlar, benzer durumda olup katılmak ve yol göstermek yoluyla çıkar sağlamak zannı altında bulunanlar partiye alınmazlar. (...) Öğrencilerin yetenekleri göz önünde bulundurularak her gencin eğitimine yeteneklerine göre yön verilecektir. Eğitimde uzmanlık ortaokuldan sonra başlayacak ve lise kısmına ilişkin gerekli bilgiler meslek dersleriyle birlikte okutulacaktır. (...) Meslek okulları açılacaktır. Öğretmen kitlesine hak ettikleri en yüksek yer sağlanacak, aynı zamanda öğretmen kitlesi maddi refah bakımından geçim derdi düşüncelerinden kurtarılacaktır. Devlet örgütü taklitler üzerine kurulmayıp gerçek gereksinimlere göre kurulacak,

adama göre iş değil, işe göre adam ilkesi izlenerek devlet genel kadrosu ıslah edilecektir. Bürokrasi kaldırılarak halkın işi çabuk görülecek, işleri geciktiren ve karıştıranlar yetkin değilse sınıf ve rütbesi indirilecek ya da işine sön verilecektir. Kasisli, bilerek yapılmışsa şiddetle cezalandırılacaktır. (...) Paramıza değer kazandırmak yoluyla bolluk ve ucuzluk sağlamaya çalışacağız."

Ekonomik alandaki atılımları engellenen Nuri Demirağ siyasal yaşamda da dürüstlüğü ve ilkele-

rinden ödün vermezliği ile esen rüzgarlara karşı durdu. Radyo kurmak istedi. İlk özel radyoyu kurmasına izin verilmedi. Basında sesini duyuramayınca 100.000 gazete basacak bir tesis kurmak istedi. Bu da engellendi. 1954 yılı seçimlerinden DP listesinden meclise girdi.

Ancak gelişmeleri beğenmeyince parti içinde ve TBMM'de en ağır eleştirileri ilk o başlattı. Uzun engelli bir koşu gibi geçen yaşam

Nuri Demirağ Ankara'dan trenle ayrılırken

savaşımında yorgun düştü. 1957 yılında bayrağı yarının gençlerine uzatarak aramızdan ayrıldı.

Birçok değerli insan ölümlerinden onlarca yıl sonra keşfedildi. Evrenin değişmez kuralıdır bu:

"Hiçbir şey karşılıksız kalmaz." •

*Kaynaklar: Ziya Şakir'in
"Nuri Demirağ Kimdir?" adlı kitabı
ve Çiğdem Ayhan'ın
üniversite bitirme tezi*

YasarOzturk@hutundunya.com.tr

DÜŞÜNEREK BİÇİMLENDİRİLMİŞ BİR YAŞAM:

*Nuri Demirağ, kızı Süveyda ve
damadı Cavit Baykal'ın nikah töreninde*

NURİ DEMİRAĞ

•Adnan Nur Baykal - *Bütün Dünya*•

Yaşamımızın bir anlamı var mı? Yaşamımıza bir anlam vermeli miyiz? Yoksa bunları hiç düşünmeden, günlük savaşım ya da zevk içinde günümüzü geçirmeli miyiz?

Bu soruları kendimize sordu-

ğumuz zaman dönün büyük girişimcisi Nuri Demirağ'ın bugün için olan önemi ortaya çıkar.

Dünyanın düzenini (nizam-ı alemi) sağlamaya çalışan atalarımız, kendilerine bu görevi vererek, acaba yaşamlarını anlamlan-

dırmaya mı çalışıyorlardı? Yüz yıllar boyu Türk devletlerine rehber olan "nizam-ı alem" anlayışı zamanla kafalardan silindi.

"İnsan gücünün yarattığı herşeyi Türk de yaratabilir" diyen Nuri Demirağ yeni bir hedefi işaret

ediyordu:

Dünya çapında (cihanşümül) olmak ve dünya çapında işler yapmak.

Bu büyük girişimci "İnsan kudretinin yaratabileceği her yararlı şeyi yapmaya ve başarmaya kadirdir. Yapmamak, 'Yapmamam' demek 'Benliğimden, varlığımdan vazgeçtim, beceriksizliği ve yeteneksizliği kabul ettim' demektir" diyerek büyük projelere imza attı. Bü-

cesareti sayesinde atıldığı büyük projelerden, yaptığı işe inancı, yaratıcılığı, çalışkanlığı ve sebatı sayesinde yüzünün akıyla çıktı.

Nuri Demirağ "Devletin kurtuluş ve yükselişi, ancak varlığına dayanarak milletin gizli hazinelerini verimli hale getirmesini bilen, şahsi menfaatini millet menfaatıyla

uyuşturmasını bilen, ruhu idealist, bey-ni realist şahsiyetlerde, aranmalıdır" diyerek gerçek girişimcilerin ülkenin kalkınmasındaki önemini vurguladı ve girişimciler için iş ahlakının önemi-ni ön plana çıkardı.

1936 yılında, maddi gücünün zirvesindeyken, Atatürk'ün "İstikbâl göklerde-dir" söylemini gerçekleştirmek için Türk mühendis ve işçilerinin ortaya çıkaracakları Türk uça-

ğını yaşama geçirebilmek için, ancak çok ileri ülkelerde yapılabilen büyük yatırımlara başladı. Yabancı hayranlığının tutsağı olmayan Nuri Demirağ, ülkesinin insanı-

Nuri Demirağ'ın kurduğu Milli Kalkınma Partisi benimsediği ahlak kurallarını afişlerle duyuruyordu.

yük müteahhitlik hizmetlerinin yanı sıra en çetin bölgelerde 1012 km. demiryolu yaparak, iddialı söylemini yaşama geçirdi. Nuri Demirağ kendine olan güveni ve

na güvendi.

Nuri Demirağ, Atatürk'ten sonra ilk muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi'ni kurarak sıradanlığa mey-

dan okumak istedi. Türkiye'de muhalefet partilerinin kurulabileceğini ortaya koyarak Demokrat Parti'nin kurulmasının önünü açtı.

Büyük projelerde yoğurulmuş olan sert şahsiyeti, politika dehlizlerinin kıvrımlarından geçmesine izin vermedi. 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'den bağımsız milletvekili olarak meclise girdi.

"Halktan aldığımı halka vere-

Nuri Demirağ'ın fabrikasında üretilen iki motorlu bir uçak, deneme uçuşu öncesinde

ceğim" diyen Nuri Demirağ, sosyal adalet anlayışını, yaşamının her döneminde davranışlarının rehberi durumuna getirdi.

Her zaman insan ve insanlığı ön planda tuttu.

Nuri Demirağ yaşamı amaç olmaktan çıkarp, onu düşüncelerini, projelerini gerçekleştirmek için bir araç durumuna getirdi.

Geçmişte kalanı, geçmişte bırakmak gerekmez mi? Hayır! Nuri Demirağ bugün için de herkesin yaşamını sorgulaması için bir fırsattır. •

Bu Yazının Yazarıyla Tanışın

Nuri Demirağ'ın torunu olan Adnan Nur Baykal, elektrik yüksek mühendisi olarak Almanya'da Aachen Teknik Üniversitesi'nden mezun oldu. Yirmi yıl büyük holdinglerde üst düzey yöneticilik yaptıktan, müteahhit olarak girişimciliği denedikten sonra, yöneticilik, girişimcilik, aile şirketleri ve kurumsallaşma konularında kitaplar yayımladı.

"Atatürk'ün Liderlik Sırları" adlı kitabı 13'üncü, "II. Abdülhamid'in Yöneticilik Sırları" 2'nci kez basıldı. Haziran 2002'de yayımlanan "Babalar, Oğullar ve Kızlar" adlı kitabı ile aile şirketiyle ilgili sorunları vurgulamaktadır. Adnan Nur Baykal şu anda, "Sanki Bugün Gibi" adındaki, yöneticilik, girişimcilik, aile şirketi ve

kurumsallaşma açısından Osmanlı İmparatorluğu'nu mercek altına aldığı kitabını yayına hazırlamaktadır. •

Adnan Nur Baykal

